

Ștefan Stănciugelu
Liberalismul periferiei

Copyright © Ștefan Stănciugelu
Copyright © TRITONIC 2016 pentru ediția prezentă.

Toate drepturile rezervate, inclusiv dreptul de a reproduce fragmente din carte.

TRITONIC

Str. Coacăzilor nr. 5, București
e-mail: editura@triton.ro
www.triton.ro

Tritonic București apare la poziția 18 în lista cu Edituri de prestigiu recunoscut în domeniul științelor sociale (lista A2) (CNATDCU):
http://www.cnatdcu.ro/wp-content/uploads/2011/11/A2_Panel41.xls

ISBN serie: 978-606-749-166-1

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

STĂNCIUGELU, ȘTEFAN

Liberalismul periferiei / Ștefan Stănciugelu

Tritonic, 2016

ISBN: 978-606-749-167-8

Coperta: ALEXANDRA BARDAN

Redactor: BOGDAN HRIB

Comanda nr. 218 / septembrie 2016

Bun de tipar: octombrie 2016

Tipărit în România

Orice reproducere, totală sau parțială, a acestei lucrări, fără acordul scris al editorului, este strict interzisă și se pedepsește conform Legii dreptului de autor.

Ștefan Stănciugelu

LIBERALISMUL PERIFERIEI

PARTEA I: GRAMATICA FRACTALĂ

ÎN ISTORIA EUROPEANĂ A IDEII LIBERALE

t...
TRITONIC

Cuprins

Prefață	9
Anti-prefață	13
Cuvânt înainte	51
Capitolul I – Geometria fractală a naturii și gramatica fractală a socialului	69
1. Ce este geometria fractală?	70
2. Logica fractală în genetică și în sociobiologie	82
2.1. Genetica și legea fractală	83
2.2. Inteligența socială și legea fractală	88
3. Fractal sau „Constructal”: greșește Mandelbrot direcția de timp?	91
4. Aristotel: teoria statului, natura umană și gramatica fractală a politicului	96
5. Legea fractală a Naturii – legea de expansiune a capitalismului european?	101
6. „Jocurile minții” și logica fractală în analiza lui Ioan Petru Culianu	104
7. O gramatică fractală a politicului: Metropola își creează replici în Periferie	117
8. Etapele dezvoltării fractale în relația Metropolă-Periferie	118
8.1. Fractalul politic din Periferie acceptă teoria liberalismului clasic (neprotecționist) pentru piața națională	118

8.2. Fractalul politic se revoltă împotriva Metropolei
și modifică doctrina și politica liberului schimb

122

Capitolul II. Teoria științelor social-politice și metodologia-suport pentru analiza dinamicii ideii liberale în Periferia sud-est europeană

135

1. Structura cercetării – linii de analiză istorică 147
2. Trei etape ale mișcării ideii liberale în spațiul românesc 153
 - 2.1. Începuturi ale istoriei ideii liberale 153
 - 2.2. Etapa liberalismului clasic (liberschimbismul) 155
 - 2.3. Etapa neoliberală: generația protecționistilor 156
3. Fundamentele teoretico-metodologice ale cercetării 157
 - 3.1. Logica fractală a fenomenului de periferializare
economică a Europei 157
 - 3.2. Conceptele-cheie ale analizei: *Liberalism* și *Democrație* 175
 - 3.3. Liberalismul: difuziunea și asimilarea ideilor liberale 177
 - 3.4. Liberalismul Centrului – liberalismele Periferiei 182
 - 3.5. Recursul la metodă. Limite ale cercetării științifice 186

Capitolul III. Personajele centrale ale studiului: „Metropola” și „Periferia” în cadrele gramaticii fractale a expansiunii capitaliste

203

1. Metropola: identitate geo-politică și profil economic 203
2. Ce este Periferia? Profil geo-politic și economic 218
3. Metropola își creează *fractalul politic* în Periferie 221
4. Geometria fractală – de la geometria formelor abstracte
la *gramatica fractală a social-politicului* 224
5. Afacerea Strousberg – statul metropolitan apără capitalul
privat investit în Periferie 225
6. Convenția liberală cu Austro-Ungaria (1875-1886)
blochează dezvoltarea capitalistă românească 234

Capitolul IV. Liberalism și democrație

239

1. Ce nu este liberalismul?
Către o definiție multidimensională a termenului 239
2. Liberalismul: principiul maximei libertăți egale 244
3. G.Sartori: liberalismul ca democrație liberală 257

Concluzii 265

Cuvânt înapoi 283

Bibliografie – Părțile I-IV 287

Capitolul I – Geometria fractală a naturii și gramatica fractală a socialului

După un secol de geometrie a calculelor și figurilor abstracte cu care se jucau mințile geniale ale lui Georg Cantor (1854-1919), Giuseppe Peano (1858-1932), David Hilbert (1865-1942), Helge von Koch (1870-1924), Waclaw Sierpinski (1882-1969), Gaston Julia (1893-1979) (1918), Felix Hausdorff (1868-1942)¹ și alții, matematicianul Benoît Mandelbrot a descoperit că logica acestor ecuații despre neregularități și similitudini produse conform unui principiu de iterare, pe care geometria eucidiană nu le poate imagina, este, de fapt, o geometrie a formelor vii și că nu doar Natura, ci și oamenii obișnuiți o utilizează în artă, ori arhitectură. Artiștii populari africani, de exemplu, nu știau nimic despre această logică matematică foarte complicată și ecuațiile ei care reduceau mulțimi și forme frumoase „la scală”, deși o foloseau în desene ori modele cusute pe obiecte vestimentare, în multe cazuri asumată în mod conștient de artizan ca logică de organizare și de lucru.²

¹ Vezi analiza contribuției fiecăruia dintre „părinții” acestor „obiecte matematice monstruoase” în *Fractalii clasici și autosimilaritatea* – cap. 2 „Classical Fractals and Self-Similarity” din Peitgen Jurgens Saupe, *Chaos and Fractals. New frontiers in science*, vol. 1, Springer, Bremen, 1992 <http://biomedphys.sgu.ru/Files/LIB/Springer/Chaos%20and%20Fractals/03.pdf>.

² Vezi Ron Eglash, *African Fractals: Modern Computing and Indigenous Design*, Rutgers University Press, 1999, <https://www.amazon.com/African-Fractals-Modern-Computing-Indigenous/dp/0813526140>.

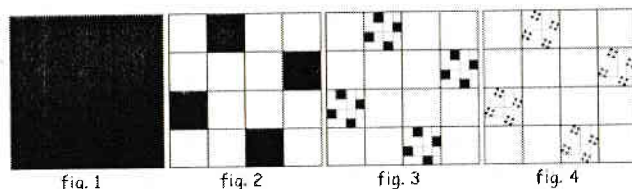
Orbi la realitatea fizică și socială, matematicienii au dezvoltat ecuații și teorii complicate organizate pe reguli de asociere și funcții auto-similare, fără să știe că au descoperit pe cale strict logică o lume care nu se potrivea geometriei clasice, pe care matematicianul care a îndrăznit să se uite împrejur – B. Mandelbrot – o va numi o „geometrie fractală a Naturii”.

Natura reală, neregulată, inexistentă în triumphiurile, pătratele și hexagoanele perfecte ale geometriei lui Euclid pe care mii de generații au învățat-o la școală, se regăsea dintr-o dată în lumea super-abstractă a Matematicii.

Sau invers.

1. Ce este geometria fractală?

Geometria fractală aparține unei noi paradigme în matematică, ale cărei baze se definesc în afara geometriei euclidiene. Această geometrie exclude existența liniilor drepte și se aplică unei realități a fragmentării și neregularităților, în sens de realitate (i) semnificativ mai neregulată și (ii) semnificativ mai complexă decât cea pe care operează geometria euclidiană, după cum precizează B. Mandelbrot - autorul *teoriei fractalilor*.

„Pulberea” Cantor: Se împarte pătratul negru (fig. 1) în 16 pătrate, dintre care se înlătură 12 – cele albe (fig. 2); se repetă operațiunea de împărțire la 16 și îndepărtare a 12 pătrate în pași succesivi (fig. 3 și 4) până se va ajunge la pătrate infinitezimale și apoi la puncte

– de aici „pulberea” de puncte Cantor. <http://biomedphys.sgu.ru/Files/LIB/Springer/Chaos%20and%20Fractals/03.pdf>

Termenul-cheie al teoriei ne spune Benoît Mandelbrot – *fractalul*, poate fi definit drept o configurație care prezintă aceleași neregularități la orice scară ar fi privit:

„Norii nu sunt sfere, munții nu sunt conuri, liniile de coastă nu sunt cercuri, iar scoarța copacilor nu este netedă și nici fulgerul nu cade în linii drepte.”³

aflăm din primele pagini ale lucrării *Gometria fractală a naturii* (1982), în care autorul reia și dezvoltă studii publicate începând cu studiu în care anunță că nimeni nu poate pssune exact cât de lungă este coasta Mari Britanii: „How long is the coast of Britain? Statistical self-similarity and fractional dimension”.⁴

Mandelbrot descoperă că o întreagă teorie matematică ce se construia pe mai bine de un secol are utilitate și forță explicativă pentru o logică simplă pe care o regăsim, de fapt, în natură:

„General vorbind, eu susțin că multe pattern-uri ale Naturii sunt atât de neregulate și fragmentate încât, comparând cu geometria euclidiană – termen prin care înțelegem tot ceea ce înseamnă geometria regularităților – observăm că Natura nu doar înfățișează un grad mai ridicat de forme neregulate, ci alătură acestora și un alt nivel de complexitate. Existența acestor pattern-uri provoacă

³ Benoît Mandelbrot, *The Fractal Geometry of Nature*, Freeman and Company, New-York, 1982; http://ordinatous.com/pdf/The_Fractal_Geometry_of_Nature.pdf; Benoît Mandelbrot, *Fractals: Form, Chance and Dimension*, W.H. Freeman, San Francisco, 1977; a doua ediție apare revizuită și completă în 1982 sub titlul: *THE FRACTAL GEOMETRY OF NATURE* la New-York; vezi și aplicațiile economice ale teoriei fractalilor - Benoît Mandelbrot, „A Multifractal Walk Down Wall Street,” *SCIENTIFIC AMERICAN*, February 1999.

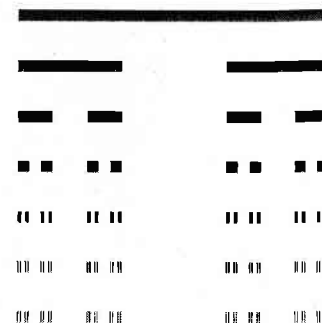
⁴ Mandelbrot, Benoit B. (5 May 1967). „How long is the coast of Britain? Statistical self-similarity and fractional dimension” (PDF). *Science*. 156 (3775): 636–638.

studierea formelor neregulate pe care Euclid le lasă deoparte din motiv de „lipsă de formă”, pentru a investiga morfologia „amorfului”. Matematicienii au disprețuit până acum această provocare de a studia forme neregulate și au ales să se depărteze de natură pentru a crea teorii necorelate cu nimic din ceea ce putem vedea și simți. Pentru a răspunde la această provocare am conceput și am dezvoltat o nouă geometrie a naturii, i-am operaționalizat termenii și am aplicat-o în diferite domenii utile. Geometria fractală descrie multe dintre pattern-urile fragmentate și neregulate din jurul nostru și ne duce înspre teorii în toată puterea cuvântului, prin identificarea unor serii de forme pe care le numesc fractali.

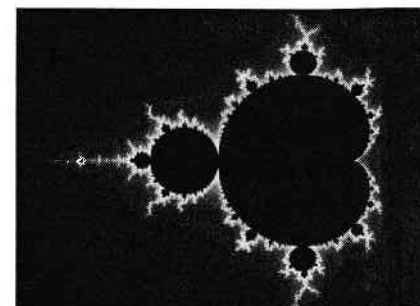
Fractalii cei mai utili implică întâmplarea și prezintă atât regulrități, cât și iregularități de tip statistic. De asemenea, formele descrise aici tind să fie scalare, ceea ce înseamnă că gradul lor de neregularitate și/sau fragmentarea lor este identică la orice scară. Conceptul de fractal – în sensul de *dimensiunea Hausdorff* joacă un rol central în această lucrare. Anumite serii fractale sunt curbe sau suprafețe, altele sunt elemente ale Pulberilor lui Cantor (disconnected „dusts”)⁵, iar altele sunt atât de ciudate în formă încât nu avem termeni adecvați pentru ele nici în domeniul științelor, nici în cel al artelor artelor. Cititorul este îndemnat să le vizualizeze acum, prin navigarea prin ilustrații ale cărții.”⁶

⁵ Un *praf* sau o *pulbere* este o realitate fizică a cărei dimensiune topologică este nulă – Mulțimea lui Cantor este un hibrid care se plasează undeva între linie și punct – ea corespunde unei „pulberi” – ex. pornind de la un pătrat care se împarte în patru mai mici pe aceeași regulă se obțin în final pătrate tot mai mici până se ajunge la puncte – „pulberea Cantor”; un alt exercițiu de autosimilaritate care a generat un fractal este realizat Cantor în 1872 și se referă la mulțimea obținută prin îndepărtarea treimii din mijloc a unui segment de dreaptă ca exercițiu desfășurat pe regula subdiviziunii. Mandelbrot vorbește despre Mulțimea Cantor în sensul unui prototip de fractal obținut în matematică; vezi descrierea lui Mandelbrot, *The Fractal ...*, op.cit., pp. 75-78, în special, secțiunea în care autorul încearcă să „îmbălâzească” fractalii matematici.

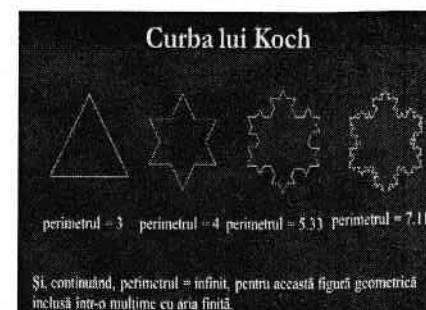
⁶ B. Mandelbrot, *The Fractal...*, op.cit., pp. 1-2; 10-22, 31-33, 42-46, 50-57, 63-70.

Un segment de dreaptă din care se îndepărtează succesiv treimea din mijloc – până se ajunge la puncte – alt exemplu pentru „pulberea” Cantor.

Obiect fractal: Granița mulțimii Mandelbrot

Preluat din: D. Stănică, M. Alexandru, *Curs de geometrie fractală: Fractali Grafică computerizată (sem. I) Aplicații (sem. II)*, fmi.unibuc.ro/ro/pdf/2009/diverse/Fractali.

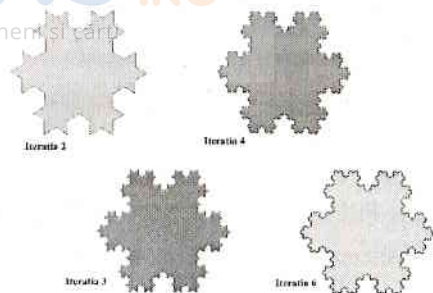
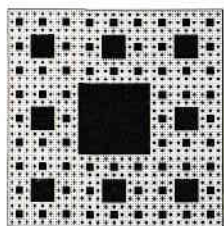

Figura 3. „Curbele-monstru” van Koch sau „Fulgul lui Koch”: se înlocuiește treimea din mijloc a unui triunghi echilateral de pe fiecare latură cu două segmente astfel încât să se formeze un nou triunghi echilateral exterior. Apoi se execută aceiași pași pe fiecare segment de linie a formei rezultate, la infinit. Progresiv, perimetrul acestei figuri crește cu patru treimi și sfârșește într-un număr infinit de execuții ale acestor pași; lungimea este infinită, în timp ce aria figurii rezultate rămâne finită. De aceea, fulgul Koch mai este denumit prin expresia „curbe monstru.”

Covorul lui Sierpinski

Feriga - Dryopteris filix-mas

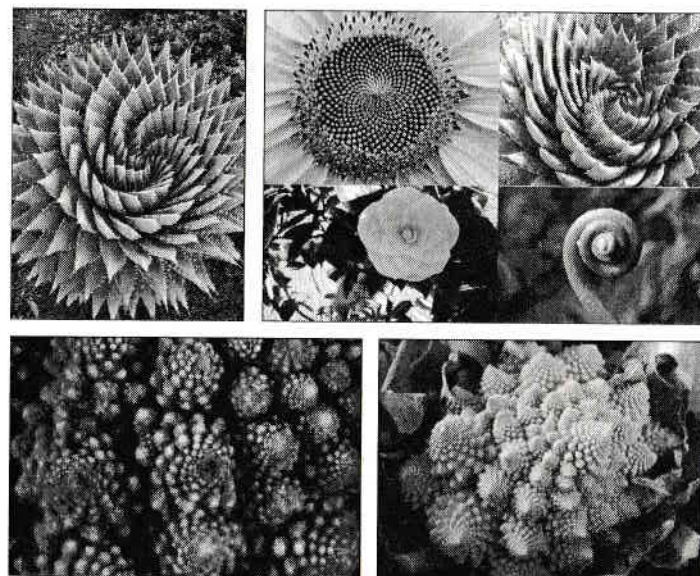
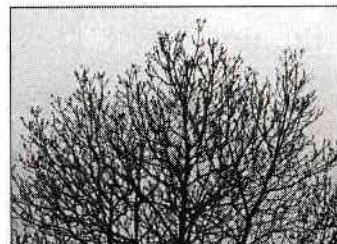

Figura 4. Obiecte fractale în natură – fiecare componentă reflectă Întregul.

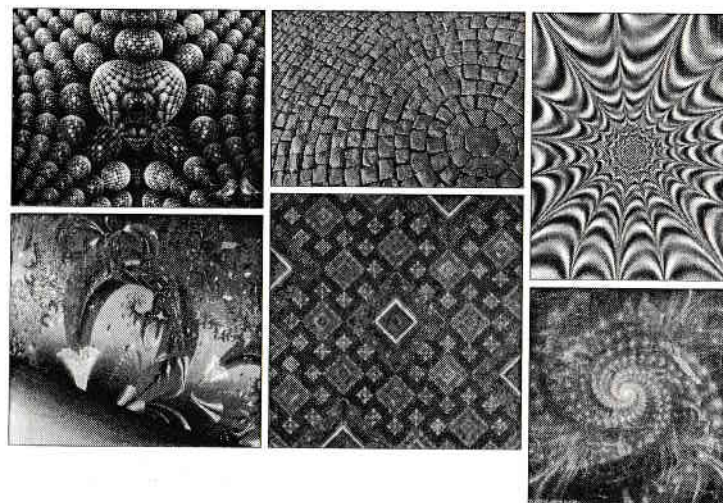

Figura 5. Artă fractală

Teoria fractală este legată deci de situații și domenii de aplicație caracterizate de non-linearitate – o matematică în care ordinea și linearul geometriei euclidiene și ale algebrei sunt contrazise de o logică a neregularităților.

Teoria – de fapt, *cuvântul-cheie al teoriei* – lui Mandelbrot este extrem de intuitiv/ă, dacă putem folosi aici superlativul: munții au vârfuri colțuroase, scoarța de copac nu e netedă, pământul este denivelat, văile râurilor sunt neregulate – totul în natură pare împotriva regularităților geometriei euclidiene.⁷

Elementele fundamentale ale teoriei fractale care ne ajută în înțelegerea logicii istoriei ideii liberale în Europa și a relației dintre Centrul occidental și Periferia sud-est europeană a sistemului mondial modern sunt: similaritate, auto-similaritate, factor de scalare, transformarea similară.

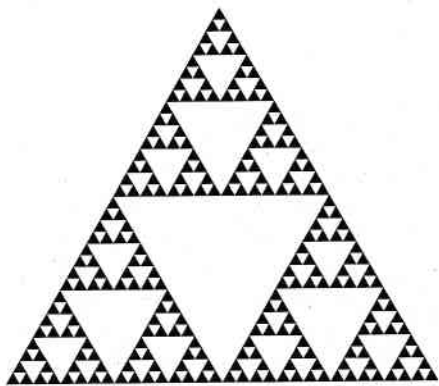

Figura 6 – „Sita lui Sierpinski” – Factor de similaritate perfect la nivelul fiecărui nivel de replicare a întregului. <http://biomedphys.sgu.ru/Files/LIB/Springer/Chaos%20and%20Fractals/03.pdf>

⁷ Exemplul cel mai des folosit în domeniul fractalilor în natură este granița Marii Britanii – o colecție de neregularități, care este aproape imposibil de măsurat în termenii reali ai geometriei euclidiene – linia este neobișnuit de neregulată.

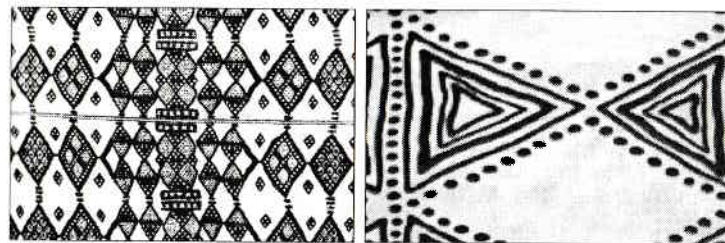
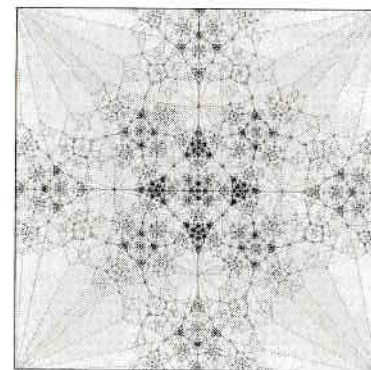

Figura 7. Fractali în arta africană

Finite subdivision of a radial link
(The Chronicle, 26 decembrie 2012)

Spunem despre două obiecte că sunt similare dacă ele corespund în formă, nu și în dimensiuni: mâna unui baschetbalist sau a unui canotor este similară cu mâna unui copil, indiferent de dimensiunile lor, așa cum poza unui elefant mărită cu *zoom*-ul aparatului de fotografiat sau al unui program de calculator are ipostaze similare, indiferent care este scala de *zoom*. Geometriei și fizicienii numesc acest factor de extindere al pozei de elefant, de exemplu, un *Factor de scalare*.⁸ Atunci când transformăm o poză obișnuită într-o

⁸ Analize ale teoriei fractalilor semnalează că teoria fractalilor formulate de Mandelbrot are o întreagă tradiție de peste un secol, în care matematicieni și fizicieni i-au pregătit terenul fără ca ei înșiși să știe că sunt...